О. В. Комеліна, Л. В. Кривешко
Полтавський державний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
Полтава

СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ
(на прикладі Полтавської області)

Інноваційні процеси надзвичайно важливі в умовах реструктуризації національного господарського комплексу України і його регіональних складників. Суть інноваційного процесу полягає в розвитку науково-технічного процесу, оновленні основних фондів, удосконаленні управління, організації виробництва і праці, економіки окремого підприємства в цілому.

Ретроспективний аналіз розвитку промислового комплексу Полтавської області з 1976 по 1990 рр. дає можливість виявити негативні тенденції в формуванні основних промислово-виробничих фондів. Збільшення обсягу виробництва відбувалося практично завдяки розвиткові паливної, харчової та машинобудівної галузей, які відзначаються високою фондоємкістю. Нагромадження основних промислово-виробничих фондів відбувалося завдяки введенню нових фондів без достатнього виведення старих. Така ситуація призвела до випереджання темпів приросту основних промислово-виробничих фондів порівняно з темпами зростання товарної продукції та зниження ефективності виробництва.

Збільшення фондоємкості промислового комплексу регіону в цілому не призвело до збільшення праці й економії трудових ресурсів. Кількісні зміни не спричинили якісної перебудови. Одним із головних напрямків удосконалення промислового комплексу області повинно стати оновлення і якісне вдосконалення основних промислово-виробничих фондів на найновішій техніко-технологічній основі, переважальне зростання основних фондів у галузях, що визначають прогрес, насамперед у машинобудуванні, а також у легкій і харчовій промисловості, реконструкція і технічне переозброєння виробництва, підвищення фондовіддачі та зниження фондоємкості.

В 1995 р. у структурі основних промислово-виробничих фондів (ОВФ) провідне місце належало, як і раніше, машинобудуванню і металообробці, паливній галузі й чорній металургії. Однак порівняно з 1990 р. сталися зміни, які навряд чи можна віднести до позитивних: частка основних ВПФ паливної промисловості зменшилася з 13,7% до 13,37%, машинобудування і металообробки — з 30,1% до 24,36%. Таким чином, збільшилася фондоозброєність галузей, пов'язаних

з видобутком і первинною обробкою сировини, на запаси якої багата область. Показник частки основних ВПФ машинобудування і металообробки в промисловості став нижче рівня 1975 р. Питома вага продукції машинобудування і металообробки зменшилася з 31,6% в 1990 р. до 22,6% у 1995 р. Ще значніше зменшення обсягу виробництва характерне для легкої промисловості (з 7,8% до 1,6%) , частка ж паливної промисловості зросла з 15,4% до 29,5% відповідно, а чорної металургії – з 4,0% до 10,4%.

У 1996 р. порівняно з 1995 р. промислове виробництво скоротилося на 12,7%, а виробництво товарів народного споживання зменшилося на 29,4%. Скоротили обсяги виробництва 283 підприємства, або 82,5% (за 1995 рік – 71,6%). Зменшився випуск продукції порівняно з 1995 роком на підприємствах легкої промисловості – на 39,5%, харчової – на 28,6%, машинобудування – на 28,4%, промисловості будівельних матеріалів – на 27,0%.

Аналізуючи впровадження науково-технічних досягнень, витрати на їх використання й економічну ефективність цих витрат у промисловості Полтавської області, необхідно відзначити:

– кількість промислових підприємств, які проводили науково-технічні заходи, зменшилась за 1990–1995 рр. в 2,8 раза;

– освоєння виробництва нових видів продукції, у т. ч. машин, обладнання, апаратів, приладів зменшилося з 70 у 1991 р. до 46 у 1995 р., матеріалів, виробів, продуктів – зросло з 24 до 478;

– кількість нових видів продукції товарів народного споживання зросла з 326 до 431 за відповідний період;

– капітальні вкладення державних підприємств і організацій по області зменшилися з 79 004 до 21 030 млн. крб. у порівняльних цінах, у тому числі вони були спрямовані на технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств (43,1%), будівництво нових підприємств, включаючи розширення діючих підприємств (30,3%), підтримання діючих потужностей (2,7%).

Формування ринкових відносин, економічна криза в державі, структурні перебудови (цілеспрямовані й такі, що розвиваються стійко в умовах кризи) призвели до зниження попиту на науково-технічну продукцію, скорочення коштів на розвиток науки і наукових досліджень негативно позначаються на якісних і кількісних показниках, що характеризують інноваційну діяльність в Україні та Полтавській області.

Здійснення і сприйняття нововведень може бути забезпечене тільки на шляхах формування ринку, розвитку та розгортання на ньому конкуренції. Конкуренція як спонукальна сила до нововведень діє лише в умовах, коли пропозиції переважають над попитом. Тепер у країні склалася протилежна ситуація. Розбалансованість ринку виражається в дефіциті дуже багатьох товарів, а конкуренція виробників трансформувалась у свій антипод – конкуренцію споживачів. Несприймання економіки до інновацій посилилось і внаслідок стрімкого зростання інфляції, яка дуже підірвала мотивацію науково-технічного розвитку виробництва й інноваційної діяльності.

У регіоні скоротилася не тільки кількість замовлень на інноваційний вид послуг, але й кількість працівників у наукових закладах.

Наприклад, у деяких науково-дослідних та конструкторських організаціях Полтави чисельність працівників основної (науково-технічної) діяльності зменшилась у 2–2,5 раза. У 1995 р. лише близько

Структура обсягу продукції в розрізі галузей промисловості

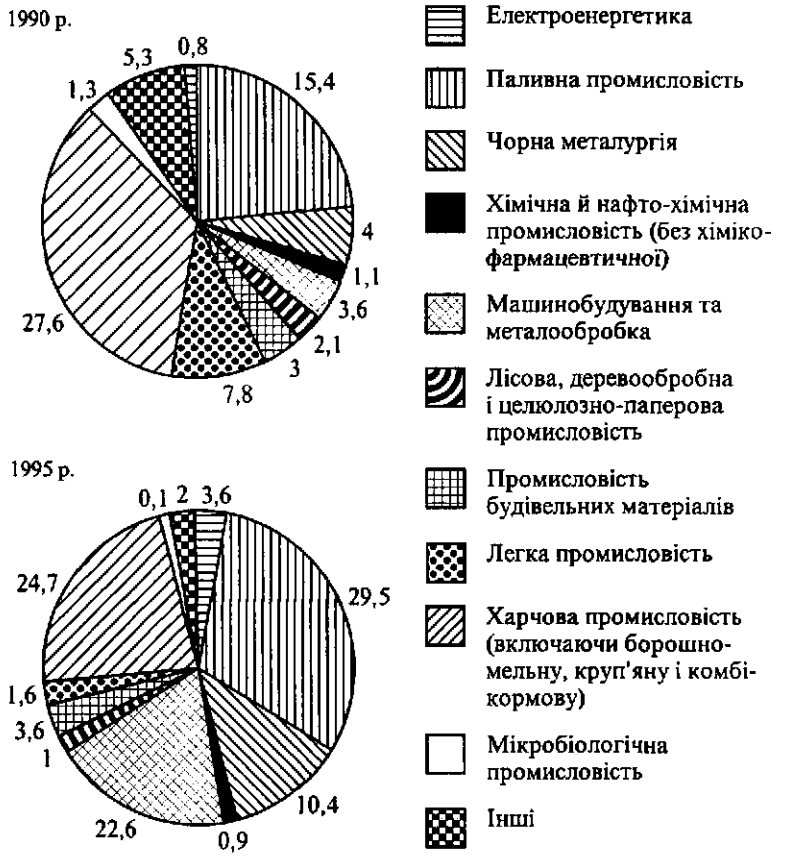

п'ятої частини підприємств області (18,4%) впроваджували науково-технічні заходи. Лише кожне шосте промислове підприємство займалося 1995 р. впровадженням маловідходних, ресурсозберігальних і безвідходних прогресивних технологічних процесів, кожне сьоме – комплексною механізацією й автоматизацією виробництва, кожне п'яте – освоєнням нових видів машин, устаткування, апаратів, приладів.

Багато підприємств узагалі не здійснювали науково-технічних заходів. На підприємствах машинобудування області 1995 р. було знято з виробництва лише 5 видів застарілої продукції, що в 4,8 раза менше, ніж у 1990 р., при загальному скороченні обсягів промислового виробництва. Залишають бажати кращого і зразки нових видів продукції, які поступаються світовим аналогам.

Інноваційна діяльність у 1996 р. зберігала ті ж негативні тенденції. Порівняно з 1995 р. у 6 разів зменшився обсяг впровадження металорізальних верстатів з числовим програмним управлінням, на 36% – нових прогресивних технологічних процесів, із них на 29% – маловідходних, ресурсозберігальних і безвідходних, на 15,2% – кількість освоєних нових видів машин, обладнання, апаратів, приладів.

У цілому в області оновлення, реконструкція, модернізація промислового виробництва і ОВПФ здійснювалися надзвичайно повільно, зі зниженням ефективності використання науково-технічних розробок і нововведень.

Складність інноваційного процесу полягає в тому, що, з одного боку, підприємству потрібні нововведення, а з другого – інновації не завжди бувають пов'язані з успіхом.

Дослідження, які проводилися на базі 120 американських корпорацій, показали, що 60% дослідно-конструкторських розробок так і не перетворюються в нову продукцію. Інноваційна діяльність потребує розширення інформаційного простору. Рівень і потенціал нововведень визначаються тим, наскільки науково-технічні спеціалісти володіють світовими досягненнями наукової думки і технічних рішень та наскільки сформульовані такі якості, як гнучкість мислення, культура наукових досліджень.

Для досягнення успіху повинні бути пророблені всі етапи інноваційного процесу (від генерування ідеї до комерційної реалізації продукту), вироблені стратегія й тактика у рішенні структурних проблем економіки. Забезпечити ж успіх може розвиток інженерингу, тобто інженерно-консультаційних послуг у створенні підприємств, організацій, об'єктів. Це один із найважливіших методів підвищення ефективності вкладеного в об'єкт капіталу. Головним змістом інженерингу є ціла система робіт по проведенню попередніх досліджень, підготовці техніко-економічного обґрунтування, комплекту проектних документів,

а також розробка рекомендацій щодо організації виробництва й управління, експлуатації обладнання і реалізації готової продукції. Інжиніринг давно вже знайшов своє місце в економіці розвинених країн. Залишкове фінансування науки, наукових досліджень, дефіцит коштів, скорочення науково-технічних і наукових кадрів призводить до поглиблення економічної кризи, не створює реальних умов для реконструювання національного комплексу і його складників, не дозволяє реально формувати пріоритетні напрямки структурних змін.

Кривенко, Л.В. Суперечливість інноваційної діяльності в умовах реформування економіки регіону [Текст] / Л.В. Кривенко, О.В. Комеліна // Регіон у системі нових економічних і правових відносин: матеріали Всеукраїнської наукової конференції.- Івано-Франківськ: Сіверсія ЛТД, 1998. – С. 157-162.

Н. І. Волкова
Одеський державний політехнічний університет

В. І. Власенко
Одеський державний економічний університет
Одеса

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ В СУЧАСНІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Необхідність переходу до економічних методів регулювання ні в кого нині не викликає сумніву. Проте в економічній науці не досягнуто однозначного вирішення проблеми. Цей процес звичайно асоціюється з переходом від командно-адміністративних до ринкових методів. По суті економічні методи регулювання ототожнюються з ринковими. Тим часом відомо, що ринкові методи спрямовані на відтворення тільки особливого способу зв'язку між виробництвом та споживанням. Таке розуміння економічних методів регулювання є поверховим. Проте воно повинно залежати від вирішення глибших проблем і частково від складу економічної структури суспільства, від аналізу виробничих відносин, на реалізацію яких і повинен бути спрямований новий механізм регулювання.

Такий аналіз показує, що економічне відокремлення суб'єктів економічної діяльності співіснує з суспільним виробництвом, об'єктивно обумовлює особливості функціонування сучасної соціально-економічної системи. У сучасній ринковій економіці формуються елементи нових виробничих відносин. Про це свідчать утворення асоційованих форм приватної власності, поява нових способів поєднання робітників